

VU Research Portal

Orde in veiligheid

Schuilenburg, M.B.

2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Schuilenburg, M. B. (2012). *Orde in veiligheid: een dynamisch perspectief*. [, Vrije Universiteit Amsterdam]. Boom / Lemma.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting: Orde in veiligheid. Een dynamisch perspectief

Het veiligheidsvraagstuk is ingrijpend veranderd. Van oudsher was de overheid de aangewezen instantie om de veiligheidstaak te vervullen. In de laatste twee decennia nemen steeds meer andere partijen, zowel publiek als privaat, taken en verantwoordelijkheden op het gebied van veiligheid deels of zelfs in het geheel van de overheid over. Hierdoor is een volledig andere situatie ontstaan, met nieuwe actoren en een eigen dynamiek. Het doel van dit boek is het ontwikkelen van een nieuw en in vele opzichten ook kritisch perspectief waarmee het dynamische karakter van de veiligheidszorg als geheel kan worden onderzocht. Hiervoor is naar antwoorden gezocht in het Franse differentiedenken, hoewel ook veel inzichten uit andere wetenschappelijke disciplines zijn gebruikt. Daarnaast wil het meer inzicht bieden in de samenwerking van partijen met verschillende achtergronden in de aanpak van veiligheidsproblemen. Over de dynamiek in gemengde samenwerkingsverbanden is namelijk nog weinig wetenschappelijk bekend.

Met dit in het achterhoofd zijn theoretische en empirische studies verricht naar de organisatie en uitvoering van de veiligheidszorg en de veranderingen die zich daarin voltrekken. In theoretisch opzicht is het werk van de Franse denkers Michel Foucault (1926-1984), Gilles Deleuze (1925-1995) en Gabriel Tarde (1843-1904) richtinggevend geweest. Studies naar hun concepten van securiteit (*securité*), assemblage (*agencement*) en interacties hebben geleid tot een dynamisch perspectief om veranderingen in algemene zin en de doorwerkingen ervan in de veiligheidszorg beter te kunnen begrijpen, en ook empirisch en normatief beter te kunnen onderzoeken en beschrijven. In vier casestudies is het handelen onderzocht van actoren die deel uitmaken van een veiligheidsprogramma, met als doel de dynamiek in concrete situaties zichtbaar te maken. De theoretische en empirische studies raken aan maatschappelijke vraagstukken rondom in- en uitsluiting en leiden tot vragen naar de rechtsgelijkheid van burgers. Om die reden zijn ook veranderingen in de stedelijke ruimte en recente ontwikkelingen met betrekking tot de kwestie van burgerschap behandeld.

De rode draad in dit boek is het Franse differentiedenken van Foucault, Deleuze en Tarde. Uit mijn analyse blijkt dat zij vertrekken vanuit het relationele. Dit is een gemeenschappelijk begrip in hun werk, maar krijgt steeds een andere uitwerking. Ik heb gewezen op de machtsrelatie securiteit, die Foucault introduceert in zijn colleges aan het Collège de France in de jaren 1978 en 1979. Met dit begrip neemt zijn machtsanalyse uit *Surveiller et punir* en *La volonté de savoir* een andere wending. De machtsrelatie securiteit neemt een aanvang in de negentiende eeuw met het probleem van de volksgezondheid en de bestrijding van de ziekte pokken. Bij de aanpak van de pokken gaat het om preventieve maatregelen die de gehele bevolking betreffen, waarbij op basis van statistische gegevens de norm wordt afgeleid en groepen in kaart worden gebracht die een potentieel risico vormen voor elkaar of voor de samenleving als geheel. Het proces waarin de algemene kenmerken van preventie, bevolking, normering en risico zich steeds meer aan de samenleving opdringen, heb ik securitisering genoemd. Onder securitisering versta ik de geleidelijke bezetting van de samenleving sinds de negentiende eeuw door technieken die de toekomst veilig en zeker moeten stellen. Securiteit doortrekt daarbij leefvelden als ruimtelijke ordening, welzijn, huisvesting en onderwijs en verbindt deze velden met elkaar in steeds groter wordende gehelen.

Ook bij Tarde speelt het relationele een belangrijke rol. In tegenstelling tot de functionalistische insteek van zijn tijdgenoot Durkheim, die het handelen van personen

verklaarde aan de hand van zijn sociale functies en geweld en macht terzijde schoof, benadrukt Tarde juist dat handelingen in conflict met elkaar kunnen komen en gevestigde patronen kunnen doorbreken. Daarmee richt hij de aandacht op de alledaagsheid van het handelen en de interacties in het hier en nu. In mijn interpretatie van Tardes werk heb ik betoogd dat hij het relationele (hier opgevat als 'sociale relaties' of 'interacties') benadert als een zelfstandige grootheid die als grond dient voor de dynamiek in de maatschappelijke werkelijkheid. Het relationele bezit een zelfstandigheid die niet inherent is aan de personen die het aan elkaar koppelt. Menselijke interacties laten zich volgens Tarde namelijk niet binden aan één moment, maar blijven zich ononderbroken voortzetten in nieuwe reeksen en zorgen zo voor voortdurende veranderingen in de maatschappelijke werkelijkheid. We zien dit terug in processen van imitatie en uitvinding, twee zich vertakkende reeksen van relaties die ieder een realiteit op zichzelf vormen, maar elkaar ook beïnvloeden.

Van de drie auteurs komt het relationele in het denken van Deleuze het meest expliciet naar voren. In dit verband heb ik zijn concept van een assemblage uitgewerkt als een verknoping van machtsrelaties en sociale relaties in een specifieke omgeving, waarbij ieder element van een assemblage weer als een assemblage kan worden gezien, *ad infinitum*. Belangrijk is dat een assemblage verwijst naar andere assemblages die werken of nog moeten gaan werken en van aard verandert zodra er nieuwe elementen aan worden toegevoegd of oude elementen eruit verdwijnen. De altijd in beweging zijnde assemblages kunnen dus niet worden afgebakend door er harde grenzen aan toe te schrijven en ze af te zonderen van de rest van de maatschappelijke werkelijkheid. Daarbij heb ik laten zien dat een assemblage een eigen werkingskracht heeft; een assemblage is zelforganiserend. Deze zelforganiserende activiteit is gelegen in de relaties die de elementen van een assemblage samen laten functioneren. De sturingskracht van dit relationele proces bevindt zich dus nooit buiten een assemblage. De uitwerking van een assemblage kan hierdoor nooit van tevoren worden gegeven, maar kan alleen achteraf in haar dan inmiddels gegeven orde worden doordacht.

Om het tot een hanteerbaar begrip te maken voor onderzoek naar de dynamiek in de veiligheidszorg spreek ik van een securiteitsassemblage: een kortstondige of duurzame constellatie van territoria, regels en autoriteiten. In een securiteitsassemblage heb ik twee niveaus onderscheiden. Zo is er het molaire niveau van de doelstellingen en afspraken die worden gemaakt om de onveiligheid terug te dringen. Maar ook handelingen met een grote mate van voorspelbaarheid heb ik gedefinieerd als molaire, bijvoorbeeld technische routines, dagelijkse rituelen en het formele taalgebruik van de autoriteiten. Tegelijkertijd is er een moleculair niveau dat niet binnen de 'gewone' stelsels van representatie kan worden gedacht. Het gaat hierbij om processen die zichzelf sturen en een eigen dynamiek hebben, en die op gespannen voet staan met de structuur die van bovenaf is opgelegd.

In het empirische onderzoek zijn vier securiteitsassemblages op een moleculair niveau onderzocht: de bestrijding van hennepeteelt, de aanpak van wegtransportcriminaliteit, stedelijke interventieteams en de Collectieve Winkelontzegging. Uit het onderzoek naar de aanpak van hennepeteelt blijkt dat de samenwerking vooral een kwestie is van duwen en trekken. Partijen gebruiken zelf ontworpen motivatietactieken om andere partijen aan te sporen tot meer actie. In de aanpak van wegtransportcriminaliteit is een nieuwe taal – een eigen manier van spreken als 'rock & rollen', 'campingcontacten' en 'uitnodigingen voor verjaardagen' – uitgevonden die functioneel is binnen dezelfde assemblage, maar daarbuiten de nodige vraagtekens oproept. Ook uit de aanpak van de stedelijke interventieteams blijkt dat samenwerking geenszins een gegeven is. Zo komt de beoogde

integrale aanpak onvoldoende van de grond doordat de autoriteiten zich sterker met hun eigen organisatie identificeren dan met het gemeenschappelijke doel van het interventieteam. Hier heeft het molaire niveau een mate van robuustheid die ervoor zorgt dat het afwijkende handelingen eenvoudig kan opvangen. In de Collectieve Winkelontzegging gedragen winkeliers zich als kleine soevereinen door straffen op te leggen die op geen enkele wijze zijn te herleiden tot de officiële afspraken die zijn gemaakt met de overheid, van het dubbel laten betalen voor een gestolen goed tot het toepassen van *naming & shaming*. Persoonlijke overtuigingen van de desbetreffende winkelier spelen hierbij een kapitale rol.

De hier besproken securiteitsassemblages hebben de stad opengelegd en beheersbaar gemaakt. Tegelijkertijd brengen deze assemblages burgers bij elkaar in nieuwe gehelen. Deze combinatie is misschien wel een van de meest opvallende aspecten van het beschreven securitiseringsproces. Securiteitsassemblages als stedelijke interventieteams en de Collectieve Winkelontzegging maken namelijk duidelijk dat veiligheid als sociaal probleem niet los kan worden gezien van haar ruimtelijke dimensie. Deze assemblages eisen hun eigen plaats in de stad op en hebben de capaciteit om hierbij nieuwe grenzen te trekken en te controleren. Relevant hier is dat deze grenzen een andere realiteit hebben voor verschillende groepen in de samenleving. Dat bewijst de Collectieve Winkelontzegging waarmee overtreders een jaar lang de toegang kan worden ontzegd tot grote delen van de binnenstad. Bepaalde personen worden zo uitgesloten van de binnenstad en de voorzieningen die ter plekke zijn, een groep burgers die ik met de term *marginens* heb aangeduid. Dit zijn ontwikkelingen waarvan we ons zelden bewust zijn, maar die wel een bepalende invloed uitoefenen op het leven in de stad.